

REFORMIST VIEWS OF AHMAD DONISH (NINTH AND TWENTIETH CENTURIES)**Z.A. Akhmedova***PhD, Associate Professor**Bukhara State Medical Institute**Bukhara, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE**

Key words: creative activity, reform, modernization, education system, colonial policy, renewal, all-round development

Received: 25.06.22

Accepted: 27.06.22

Published: 29.06.22

Abstract: The relevance of this article lies in the fact that it analyzes the whole spectrum of the system of pedagogical views in the analysis of the stages of creative activity and life of the great thinker and pedagogue of the recent past Ahmad Donish. his biography and rich heritage are a model worthy of imitation and a great school of human education in the context of the formation of a new society. Ahmad Donish's conceptual positions include humanistic views, enlightenment ideas, calls for the development of science and crafts, protection of human rights, development of family law norms and solving family problems, and labor education. , which has played an invaluable role in improving the upbringing of the new generation. In the works of Ahmad Donish, the philosophy of upbringing is clearly reflected and plays an important role in the preparation of a well-rounded person in society.

AHMAD DONISHNING ISLOHOTCHILIK QARASHLARI (XIX VA XX ASR BOSHLARI)**Z.A. Axmedova***PhD., dotsent**Buxoro davlat tibbiyot instituti**Buxoro, O'zbekiston***MAQOLA HAQIDA**

Kalit so'zlar: bunyodkorlik faoliyati, islohot, modernizatsiya, ta'lim tizimi, mustamlakachilik siyosati, yangilanish, har tomonlama rivojlanish

Annotatsiya: Ushbu maqolaning dolzarbligi yaqin o'tmishning buyuk mutafakkiri va pedagogi Ahmad Donishning ijodiy faoliyati va hayoti bosqichlarini tahlil qilishda pedagogik qarashlar tizimining butun spektrini har tomonlama ko'rib chiqishdadir, chunki. uning

tarjimai holi va boy merosi taqlid qilishga arziydigan namuna va yangi jamiyat shakllanishi sharoitida inson tarbiyasining buyuk maktabidir. Insonparvarlik qarashlari, ma'rifatparvarlik g'oyalari, fan va hunarmandchilikni rivojlantirishga da'vatlar, inson huquqlarini himoya qilish, oila huquqi normalarini ishlab chiqish va oila muammolarini hal etish, mehnat tarbiyasi kabilar Ahmad Donishning konseptual pozitsiyalarini tashkil etadi. , bu yangi avlod tarbiyasini takomillashtirishda beqiyos rol o'ynadi. Ahmad Donish asarlarida tarbiya falsafasi yaqqol namoyon bo'lib, jamiyatda har tomonlama barkamol shaxsni tayyorlashda muhim o'rin tutgan.

РЕФОРМИСТСКИЕ ВЗГЛЯДЫ АХМАДА ДОНИША (ДЕВЯТЫЙ И ДВАДЦАТЫЙ ВЕКА)

З.А. Ахмедова

PhD., доцент

Бухарский государственный медицинский институт

Бухара, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: деятельность, реформа, система образования, политика, обновление, развитие	созидательная модернизация, колониальная всестороннее	Аннотация: Актуальность данной статьи заключается в том, что в ней рассматривается весь спектр педагогических взглядов при анализе этапов творческой деятельности и жизни великого мыслителя и педагога недавнего прошлого Ахмада Дониша. его биография и богатое наследие являются образцом, достойным подражания, и великой школой человеческого воспитания в условиях формирования нового общества. Концептуальные позиции Ахмада Дониша включают гуманистические взгляды, просветительские идеи, призывы к развитию науки и ремесел, защиту прав человека, разработку норм семейного права и решение семейных проблем, трудовое воспитание. , сыгравшего неопределимую роль в улучшении воспитания подрастающего поколения. В произведениях Ахмада Дониша ярко отражена философия воспитания, играющая важную роль в подготовке всесторонне развитого человека в обществе.

KIRISH

Yangi shaxsni shakllantirish, uning shaxsiy fazilatlarini va yuksak ma'naviyatini shakllantirish davlat va jamiyatning doimo diqqat markazida bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi, chunki to'g'ri ta'lim-tarbiya olish, ona Vatanga muhabbat, mamlakatning milliy manfaatlarini himoya qilish, uning maqsadlariga xizmat qilishdir. va vazifalari zamonaviy ta'lim makonining dolzarb muammolaridan biridir.

Buxoro amiri saroyida kotiblik va elchixonasi bilan birgalikda ma'rifat asoschisi (maorifparvari) Ahmad Maxdumi Donish (1826-1897) "Sankt-Buxoro" jamiyatida bo'ldi. U o'zining mashhur "Navodir-ul-vakoe" ("Aql bovar qilmaydigan voqealar") asarini hamda "Risolai tarixi" nomli tarixiy asarini yozgan. Donish o'z asarlarida qoloq, feodal tuzum va uning amaliyotini tanqid qiladi, Buxoro amiri boshqaruvidagi kamchiliklarni ko'rsatadi, davlatda islohotlar o'tkazishga chaqiradi. Islom ilmlari bilan bir qatorda dunyoviy fanlar ham o'rganiladigan yangi maktablar tashkil etishni mintaqaning azaliy qoloqlikdan chiqish yo'lini ko'rdi. A. Donish merosida aholini ta'lim-tarbiya olish, davlatda islohotlar o'tkazish asosiy talablar bo'lgan.

Donishning ma'rifiy g'oyalari keyinchalik amirlikning yetuk mutafakkirlari tomonidan qo'llab-quvvatlandi. 19-asr oxirlarida tojik maorifchilari Korirahmatulloi Vozeh, Abdulqodirxo'jay Savdo, Toshxo'jai Asiri, Saidhasanxujai Ajzi, Shamsiddini Shoxin, Dilshodi Barno, Saxbo, Xayrat va boshqalar o'z asarlarida islohotlarga chaqirdilar. 19-asr oxirida Turkiston o'lkasi va Buxoro amirligida mahalliy ziyolilar tafakkuridagi o'zgarishlar natijasida. islohotchilarning jadidlar ("yangilik tarafdori") deb nomlangan ijtimoiy-siyosiy harakati shakllandi. Jadidlar dastlab madaniy-ma'rifiy harakat sifatida harakat qildilar, so'ngra harakatning maqsadi ijtimoiy-siyosiy yo'nalish oldi.

ASOSIY QISM

Ahmad Donishning eng katta xizmatlaridan biri, dissertantning fikricha, Buxoro maktab va madrasalaridagi o'qitish metodikasi, buxorolik rasmiy ruhoniylar, ya'ni "ulamo"larning faoliyati va faoliyatini tanqid qilishdir.

A. Donish o'zining "Nodir hodisalar" va "Tarixiy risola" asarlari bilan aniq va tabiiy fanlarning ashaddiy tarafdori sifatida shuhrat qozondi, ularni o'rganishni o'sha davrdagi maktab va madrasalardagi sxolastik o'qitish uslublariga qarama-qarshi qo'yadi. Donish talabalarni real dunyo hodisalarini o'rganish ob'ektini tanlashga undadi.

O'quv dasturlaridan o'tgan asrlardagi yetuk hur fikrli alloma va mutafakkirlarning bebaho asarlarini o'rganishni olib tashlash tavsiya etildi. Donish o'z izdoshlari – pedagoglar bilan birgalikda Sa'diy, Hofiz, Bedila kabi buyuk mutafakkirlar asarlarini o'rganishni, dunyoviy fanlar asoslari – matematika, geometriya, geografiya, astronomiya, va boshqalar.

Mutafakkir dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o'ynagan yana bir asos Sharq falsafasining ta'siri, buyuk mutafakkirlar – Zaratushtra, Budda va boshqalar ta'limotlari bilan tanishish

edi. Adibning tarbiyaviy va axloqiy qarashlarining rivojiga islom madaniyati katta ta'sir ko'rsatdi. U o'zining tarbiyaviy-axloqiy qarashlarini ifodalari ekan, o'tmishdagi fors-tojik, hind, arab, yunon mutafakkirlari asarlarining axloqiy tomoniga tayangan. Demak, masalan, adibning mashhur "Nodir hodisalar" asarida muallifning Abdurahmon Jomiyning "Bahoriston" ("Bahor bog'i"), Sa'diy Sheroziyning "Guliston" ("Guliston") ga chekinishlarini kuzatish mumkin. , "Nasixatnoma" ("Tasdiqlash kitobi") Unsurulmaali Kaykovusa, "Badoe-ul-vakoe" ("Ajoyib hodisalar") Zayniddin Mahmud Vosifiy, "Nikomakey ahloqi" va Aristotelning "Evdomiya etikasi".

Saroyda xizmat qilish, amirlarning boshqaruv uslublari bilan tanishish va berilgan imtiyozlardan foydalanish imkoniyati ham Donishning dunyoqarashining rivojlanishiga, estetik-pedagogik qarashlarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan omillardir.

Ahmad Donishning psixologik-pedagogik qarashlari rivojiga, tafakkuridagi tub o'zgarishlarga ta'sir ko'rsatgan yana bir salmoqli asos mutafakkirning Rossiyaga qilgan uch tarixiy va taqdirli sayohati ta'siridir. Donishning Buxorodagi ta'lim va tarbiya tizimida islohot va o'zgarishlar zarurligi haqidagi tanqidiy qarashlarining shakllanishida bu mamlakatning iqtisodiy, madaniy va siyosiy hayoti bilan tanishish eng muhim omil bo'ldi.

Bu sayohatlar Ahmad Donishga nafaqat Rossiyaning iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayoti bilan tanishish, rus xalqining dunyoviy fanlarni o'rganish borasidagi ilg'or qarashlarini o'rganish va maktab ta'limi uslublarini takomillashtirish, balki oliy ma'lumotli shaxslar bilan tanishish.

Mutafakkirning Buxoroning ilg'or ziyolilari orasidagi yuksak nufuzi va munosib mavqei, ayniqsa, Rossiya imperatori, bu o'lkaning siyosat arboblari, olimlari va jurnalistlarining Donishga qarshi aytgan maqtovli so'zlari Buxoro hukmron elitasining, hattoki, o'z maqomiga ega bo'lishiga xizmat qilgan. amirning o'zi unga juda ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lgan.

U ta'lim yo'nalishiga asos solib, o'z atrofiga o'z davrining ilg'or ziyolilari orasidan ko'plab hamfikrlar va izdoshlarni to'pladi. Ular jahon ilm-fan va texnika yutuqlari bilan tanishish, Buxoro amirligida adolatni tiklash maqsadida fan va madaniyatni rivojlantirish, ta'lim tizimini yangilash yo'llarini izlashga intildilar.

Ahmad Donishning fikricha, Buxoro amirligida maorifning qoloqligining asosiy sabablari mang'itlarning mavjud boshqaruv tizimi, feodal munosabatlari va amirlarning o'zlari va davlatning hukmron elitasining ma'rifatsizligi edi.

XULOSA

O'sha davrlar tojik xalqining bir qator mutafakkirlarining Yevropa, Rossiya, Eron, Turkiya va boshqa rivojlangan mamlakatlarga qilgan sayohatlari ham ularning dunyoqarashining kengayishiga, yangi ilg'or tafakkurning uyg'onishiga xizmat qildi. Sayohatlardan qaytgach, Donish, Vozex, Abdurahmon Mustazir va boshqa taniqli shaxslar ilm-fan va texnikani targ'ib qilish, ta'lim tizimini isloh qilishga chaqirish yo'lidagi faoliyatini yanada kuchaytirdilar.

Amir va uning reaksiya ruhoniylari ta'lim sohasida islohotlar o'tkazilishiga yo'l qo'ymasligiga ishonch hosil qilgan Ahmad Donish farzandlari Asad va Abdulkarimga, ular timsolida va boshqa yoshlarga murojaat qilib, keraksiz fanlarni o'rganishga vaqtni behuda sarf qilmaslikka chaqiradi. zarur dunyoviy fanlarni mustaqil rivojlantirishga e'tibor. Shunday qilib, u o'z farzandlariga aytadi: "Va "Vikoyaning qisqacha mazmuni" ni umuman o'zlashtirishingiz shart emas, chunki muallif ko'targan muammolar hali o'z tasdig'ini olmagan; ehtimol, ular aql bilan idrok etilishi mumkin yoki boshqa olimning fikri yoki bayonotiga murojaat qilib, ularning haqiqatini taxmin qilish mumkin. Ahmad Donishning madrasada qo'llanilgan nufuzli kitoblardan birini bilmasligi o'z-o'zidan Buxoroning o'sha davrdagi ta'lim dasturlariga ochiqdan-ochiq e'tiroz edi.

Shu bois u ham o'zining ta'lim-tarbiyaviy faoliyatining boshida sivilizatsiyali dunyoning boshqa islohotchilari kabi o'zining islohot dasturini taqdim etdi va hukmdorlardan mavjud ta'lim va tarbiya tizimiga islohotlar o'tkazishni talab qildi. Ammo hukmdorlar islohotni qat'iy rad etishdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Akhmedova Z. A. REFORMATIVE VIEWS OF AHMAD DONISH IN MODERNIZATION EDUCATIONAL SYSTEMS IN THE EMIRATE OF BUKHARA (XIX AND EARLY XX CENTURIES) //Journal of Social Research in Uzbekistan. – 2022. – T. 2. – №. 01. – С. 42-51.
2. Akhmedova Z. A. PHILOSOPHY OF THE FIRST JADID AHMAD MAHDUM DONISH //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES (2767-3758). – 2021. – T. 2. – №. 12. – С. 41-44.
3. Ахмедова З. А. Human existence in the works of medieval thinkers //Молодой ученый. – 2016. – №. 1. – С. 857-859.
4. Ахмедова З. А. Астрономические взгляды Ахмада Дониш //Вестник науки и образования. – 2018. – №. 11 (47). – С. 44-46.
5. Akhmedova Z. A. ANALYSIS BY AHMAD DONISH ABOUT THE STATE ADMINISTRATION OF THE MANGYT RULERS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES (2767-3758). – 2021. – T. 2. – №. 12. – С. 122-129.
6. Ахмедова З. А. XIX АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИ МАДАНИЯТИ //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – Т. 4. – №. 7.
7. Сагикызы А., Шуршитбай М., Ахмедова З. UPBRINGING AND EDUCATION AS FACTORS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT //Адам элэмі. – 2021. – Т. 88. – №. 2. – С. 18-25.
8. Akhmedova Z. A. AHMAD DONISH'S IDEAS ON IMPROVING PUBLIC ADMINISTRATION //Oriental Journal of Philology. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 9-17.

9. Azizovna A. Z. CULTURE OF TURKESTAN IN THE SECOND HALF OF THE 19 CENTURY //Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2021. – Т. 1. – №. 1.5 Pedagogical sciences.
10. Akhmedova Z. A. ROLE AND SIGNIFICANCE OF PHILOSOPHY IN THE LIFE OF SOCIETY //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 11. – С. 39-41.
11. Chorjeva M. A. SOCIO-POLITICAL, CULTURAL AND SPIRITUAL LIFE OF CENTRAL ASIA AND IRAN IN THE X-XI CENTURIES //Journal of Social Research in Uzbekistan. – 2022. – Т. 2. – №. 01. – С. 52-63.
12. Chorjeva M. A. THE LIFE OF THE AUTHOR OF THE GREAT POEM" SHAHNAMEH" //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 9-14.
13. Chorjeva M. A. HISTORY OF CREATION" SHAH-NAME" FIRDOUSI //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES (2767-3758). – 2021. – Т. 2. – №. 12. – С. 45-48.
14. Chorjeva M. A. EPICS OF THE SHOHNOMA. DESCRIPTION AND ANALYSIS OF FIRDAVSI'S POEM "SHOHNOMA" //Oriental Journal of Philology. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 1-8.
15. Alievna C. M. HISTORICAL SCIENCES //CUTTING EDGE-SCIENCE. – 2020. – С. 39.
16. Ахмедова З. А. Human existence in the works of medieval thinkers //Молодой ученый. – 2016. – №. 1. – С. 857-859.
17. Чориева М. А. РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОГО ДЕЛА В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ (19-20 ВВ) //Новый день в медицине. – 2020. – №. 4. – С. 733-735.
18. Чориева М. А. Социально-экономическое, политическое положение Бухарского эмирата в конце XIX ВЕКА //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 11 (75). – С. 50-56.
19. Ахмедова З. А., Чориева М. А. ТРУД АХМАДА ДОНИША «ИСТОРИЯ МАНГИТСКИХ ГОСУДАРЕЙ» КАК ЦЕННЫЙ ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ БУХАРСКОГО ХАНСТВА ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XVIII-ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВВ //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 11 (75). – С. 42-45.
20. Чориева М. А. Экономика и денежное обращение (монеты) в Бухарском эмирате при мангытах (на рубеже 19-20 веков) //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 5 (69). – С. 53-56.
21. Гадоева Л. Э. Вопросы гуманизма в работах академика И. Муминова //Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – 2018. – №. 5-2. – С. 11-12.
22. Гадоева Л. Э. История развития понятия «здоровый образ жизни» в Узбекистане //Наука, техника и образование. – 2020. – №. 11 (75). – С. 46-49.

23. Chorieva M. A. Historiography of the life and political activities of the last Mangyt emir, Seyid Alimkhan //Science, technology and education.–2018. – 2018.

24. Gadoeva L. ETHNOSOCIAL ASPECTS OF A HEALTHY LIFESTYLE //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 9. – C. 446-449.